

Lujo Margetić (1920.–2010.)

Akademik Lujo Margetić rodio se 18. listopada 1920. u Donjoj Stubici. Po završetku srednjoškolskog (Prva klasična gimnazija), u Zagrebu je 1939. nastavio i visokoškolsko obrazovanje (Pravni fakultet), koje je uspješno završio 1945., a ubrzo je potom (1946.) i doktorirao na istom fakultetu. U prvim je poratnim godinama (1945.–1947.) radio u Ministarstvu industrije NR Hrvatske u Zagrebu, nakon čega se trajno preselio u Rijeku, gdje je do 1956. kao pravni stručnjak bio uposlen u raznim općinskim službama. Uslijedila su dva desetljeća rada u riječkom Elektroprimorju i činilo se da će njegov radni opus završiti bez dodirnih točaka sa znanošću. No, on nije slučajno 1. rujna 1976. primljen na Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci kao nositelj predmeta *Opća povijest prava i države*, zatim u to doba *Povijest države i prava Jugoslavije i kolegija Rimsko pravo*. Do tada je, unatoč radnim obvezama koje nisu bile bliske znanstveno-istraživačkoj djelatnosti, postao poznatim i priznatim članom humanističkoga i društvenog znanstvenog kruga. Naime, početkom se 60-ih godina sve češće okretao svojemu pravom pozivu, pravno-povijesnoj znanosti, te ga javnost, prije svega medievistička, počinje postupno upoznavati kao temeljitoga i vrsnog analitičara srednjovjekovne hrvatske i europske pravne prošlosti.

Prvi mu je znanstveni rad, "*Pravo u Hesiodovu epu Erga kai hemerai*" objavljen 1962. u časopisu *Živa antika*,¹ nakon čega je do njegova zaposlenja na Pravnom fakultetu u Rijeci uslijedilo preko trideset znanstvenih i stručnih priloga u časopisima, zbornicima i godišnjacima kao što su *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta Rijeka*, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, *Glas SANU*, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, *Historijski*

¹ God. 12, br. 1, str. 39-49.

zbornik, *Dometi, Starine JAZU* (poslije *Starine HAZU*), *Krčki zbornik*, *Jadranski zbornik*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu*, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest*, *Liburnijske teme*, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, *Zbornik radova Vizantološkog instituta* te u uglednom inozemnom časopisu *Revue internationale des Droits de l'Antiquité* (Bruxelles). U tim je časopisima izbijala na površinu njegova znanstvena akribija, istraživačka ustrajnost i sve njegovo znanje klasičnih, ali i najvažnijih živih svjetskih, jezika koje ga je do smrti resilo i profiliralo u našega vodećeg poznavatelja običajnog i kodificiranog prava naroda koji su živjeli na obalama Sredozemlja (primjerice Židova, starih Grka, Rimljana, Bizantinaca, Gota, Langobarda, Franaka, Mlečana, Ugra...), a koji su u manjoj ili većoj mjeri utjecali na pravnu povijest hrvatskog naroda.

U zvanje docenta izabran je već 1975., dakle prije prelaska na riječki Pravni fakultet. Kao docent se odmah pobrinuo za to da mu studenti imaju na raspolaganju skripta iz predmeta *Rimsko pravo*.² Vrlo brzo potom ostvario je sve zakonom propisane uvjete za izbor u zvanje izvanrednoga (1977.) i redovitog sveučilišnog profesora (1980.). Čim je dosegao to najviše znanstveno-nastavno zvanje, usredotočio se na pisanje sveučilišnih udžbenika iz predmeta/kolegija koje je na fakultetu držao. U suautorstvu s Milanom Borasom iste je 1980. u Zagrebu objavio udžbenik *Rimsko pravo*,³ zatim u Rijeci god. 1983. udžbenik *Opća povijest države i prava*⁴ i nakraju, god. 1984., udžbenik objavljen u Rijeci naslova *Nacrt predavanja iz povijesti prava i država jugoslavenskih naroda*,⁵ koji će u suautorstvu s Hodimirom Sirotkovićem prerasti god. 1988. u opsežno djelo *Povijest država i prava naroda SFR Jugoslavije* objavljeno u Zagrebu.⁶ Do odlaska u mirovinu (30. rujna 1989.) tiskana su mu u suautorstvu s Hodimirom Sirotkovićem i Željkom Bartulovićem *Vrela iz pravne povijesti naroda SFR Jugoslavije*.⁷ No studentima je zarana pružio mogućnost da usmjere svoje zanimanje i na hrvatsku srednjovjekovnu pravnu baštinu. Među prvih mu je pet objavljenih knjiga i monografija *Srednjovjekovno hrvatsko pravo – Stvarna prava*, koja je već 1983. izašla u izdanju pravnih fakulteta u Zagrebu i Rijeci. Njegovi naponi u tom smjeru međutim nisu stali samo na toj monografiji. Premda ga je spremao u suradnji s Magdalenom Apostolovom Maršavelski kao još djelatan, u Zagrebu mu je tek kao redovitim profesorom u miru otisnuto *Hrvatsko srednjovjekovno pravo – Vrela s komentarom*.⁸ Godine se 1996., kada ga je Sveučilište u Rijeci svečano izabralo u počasno zvanje *professor emeritus*, iznova upustio u objavljivanje nužnih udžbenika iz predmeta *Povijest hr-*

² *Kratak pregled rimskog prava*, Rijeka 1976.

³ Drugo izdanje objavljeno je također u Zagrebu 1986., a treće izdanje u Rijeci 1998. godine.

⁴ Drugo izdanje također u Rijeci 1985. i knjigu nešto izmijenjena naslova (*Opća povijest prava i države*), ali sadržajno bitno nadopunjenoj i objavljenoj u Rijeci 1998. godine.

⁵ Isto tako već sljedeće godine u Rijeci drugo izdanje.

⁶ To je djelo doživjelo 1990. i drugo izdanje.

⁷ Drugo je izdanje uslijedilo već sljedeće, 1990. godine, tiskano također u Rijeci.

⁸ I to je djelo doživjelo drugo i dopunjeno izdanje 1999. godine.

vatskog prava i države. Tako je prvi put u hrvatskoj pravno-povijesnoj historiografiji te iste, 1996., u Zagrebu izašlo djelo *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo* i već iduće, 1997., djelo iste znanstvene težine naslova *Srednjovjekovno hrvatsko pravo – Obvezno pravo* u izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i riječkoga Pravnog fakulteta. Jasno, studenti su, ne samo riječkog, nego i ostalih pravnih fakulteta u Hrvatskoj imali na raspolaganju, uz navedene, i niz njegovih tekstova znanstvene i udžbeničke prirode, koje je ovom prigodom nemoguće nabrojiti. Okrenutost prema nizu naraštaja studenata, osjećaj dužnosti da im se kvalitetom vrhunskim i lako dostupnim udžbenicima omogući što lakše svladavanje ispitnog gradiva te spontana neposrednost u svakodnevnoj komunikaciji s njima osiguralo mu je u svakomu sljedećem naraštaju studenata i veliko poštovanje i otvorene simpatije. Među njima je usprkos kritičnosti i pravičnosti, ili baš zbog toga, bio cijenjen, pa ne čudi što su bili spremni prihvatiti osnovno načelo koje je kao odgajatelj promicao – znanstvenu istinu do koje se dolazi jedinu uz pomoć akademske čestitosti, dakle, vlastita rada.

Lujo Margetić nije međutim bio rado viđen predavač samo u Hrvatskoj ili na prostorima bivše Jugoslavije. Gostovao je i u Europi i Sjedinjenim Američkim Državama na poznatim fakultetima i znanstvenim ustanovama s višestoljetnim tradicijama (primjerice, u Beču, Parizu, Rimu, Firenci, Milanu, Trstu, Washingtonu itd.). I pokraj takvih je doseg bio uvijek okrenut i svojem zavičaju. Objeručke je prihvaćao pozive za sudjelovanja na znanstvenim i stručnim skupovima u “malim sredinama” (npr. u Grobniku, Novome, Mošćenicama, Kastvu, Pazinu, Buzetu, Rovinju, Senju, Krku, Rabu, Ogulinu i dr.) potičući ih svojim radom na zanimanje za vlastito naslijeđe i svojim znanstvenim doprinosima poznavanju prošlosti tih sredina izazivajući njihovo poštovanje.

Zbog svojih znanstvenih doprinosa u pravnoj povijesti, ali i na poljima ostalih društvenih i humanističkih znanosti, izabran je 11. ožujka 1986. za izvanrednog člana Razreda za društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Suradujući u projektima,⁹ izdavačkim poduhvatima periodičnih,¹⁰ monografskih¹¹ i sintetskih izdanja,¹² organizacijama važnih obljetnica iz hrvatske povijesti te znanstvenih skupova Akademije,¹³ uvijek spreman na korektan dijalog, uvažavajući isto-

⁹ Bio je dugogodišnjim voditeljem projekta *Hrvatsko srednjovjekovno pravo*.

¹⁰ Vrlo je djelatnim članom bio u uredništvima Akademijinih časopisa: *Rad HAZU*, *Zbornik radova Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* i *Problemi sjevernog Jadrana*.

¹¹ Prvo djelo, 700. obljetnica *Vinodolskog zakona* i 600. obljetnica *Krčkog i Senjskog statuta*, Akademija mu je objavila 1988. god., nakon čega su uslijedile knjige *Vinodolski zakon 1288.* (1988.), *Antika i srednji vijek: studije* (1995.), *Srednjovjekovno hrvatsko pravo – Obvezno pravo* (1997.) i *Zagreb i Slavonija: izbor studija* (2000.) u kojima je Akademija bila suizdavač.

¹² Kao što je sinteza hrvatske povijesti u pet knjiga koju je Akademija započela, i još uvijek na njoj radi, naslova *Hrvatska i Europa, kultura, znanost i umjetnost*.

¹³ Primjerice, god. 1988. u povodu 1100. obljetnice natpisa kneza Branimira, zatim u povodu 700. obljetnice *Vinodolskog zakona* i u povodu 600. obljetnice *Senjskog statuta*, god. 1989. u povodu 900. obljetnice smrti kralja Zvonimira, god. 1993. u povodu 500. obljetnice *Krbavske bitke*, god. 1994. u povodu

vremeno dostojanstvo i mišljenje sugovornika, ubrzo je postao omiljenim članom Akademijine zajednice. Ne čudi stoga što je takvim pristupom i neumornim radom već 24. srpnja 1991. izabran i za redovitog člana HAZU.

Znanstveni opus koji je akademik Margetić ostavio u baštinu hrvatskoj historiografiji teško je i popisati i vrednovati. U jedno možemo biti sigurni – sva su njegova ostvarenja utemeljena na vrelima, što je za njega i bila osnova serioznoga znanstvenog rada. Kada se to uzme u obzir, kao i činjenica da je polovicu radnog staža proveo radeći službeničke poslove u državnim i gradskim tijelima vlasti te u gospodarstvu, onda se znanstveni opus koji čini gotovo 600 bibliografskih jedinica za mnoge istraživače čini nedohvatljivim ciljem. Među tim jedinicama nalazi se čak 60 knjiga, dok ostatak čine članci i raznovrsni prilozi u znanstvenoj, stručnoj i publicističkoj periodici. Osim već gore spomenutih naslova knjiga, valja izdvojiti dvije, za ovu priliku umjetno selektirane, serije. U prvu se mogu svrstati ostvarenja nastala na izučavanju hrvatskoga srednjovjekovnog kodificiranoga prava, a u drugu ona koja problematiziraju više ili manje kontroverzna pitanja iz najranije hrvatske povijesti.

Prva je dakle započela studijom *Iz vinodolske prošlosti: pravni izvori i rasprave*,¹⁴ nastavila se engleskim izdanjem Vinodolskog zakona naslova *The Statute of Vinodol: (1288)*,¹⁵ potom u suautorstvu s Petrom Strčićem knjigom *Senjski statut iz 1388.*,¹⁶ poslije čega je uslijedilo više izdanja Vinodolskog zakona od 1987. pa do 2008. god. podjednako na hrvatskom i stranim jezicima.¹⁷ Tu "seriju" čine također izdanja krčkog statuta,¹⁸ trsatskog zakona,¹⁹ koparskog statuta,²⁰ grobničkih urbara,²¹ rapskog statuta,²² mošćeničkih zakona i statuta,²³ veprinačkih, kastavskih i trsatskih zakona

900. obljetnice Zagrebačke biskupije, god. 1997. u povodu 1000. obljetnice prvog spomena ribarstva u Hrvata itd.

¹⁴ Rijeka – Zagreb 1980.

¹⁵ Čakovec – Zagreb 1983.

¹⁶ Knjiga je izašla kao 12. godište *Senjskog zbornika* (1985.–1987.).

¹⁷ Riječ je o sljedećim izdanjima: Novi Vinodolski – Crikvenica – Zagreb – Rijeka: Narodni muzej i galerija – SIZ za kulturu općine Crikvenica – Pravni fakultet u Zagrebu – Pravni fakultet u Rijeci, 1987.; Zagreb: Globus – Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1988.; Rijeka – Crikvenica – Novi Vinodolski – Zagreb: Pravni fakultet u Rijeci – Skupština općine Crikvenica – Narodni muzej i galerija – Pravni fakultet u Zagrebu, 1989.; Zagreb: Narodne novine, 1995.; Rijeka: "Adamić" – Vitagraf, 1998.; Rijeka – Zagreb: "Adamić" – Nakladni zavod Globus, 2008.

¹⁸ *Krčki (Vrbanski) statut iz 1388.*, Krk: Povijesno društvo otoka Krka, 1988. sa suautorom Petrom Strčićem. Iznova je objavljen kao 62. svezak *Krčkog zbornika* god. 2008.

¹⁹ *Zakon trsatski*, Rijeka: Izdavački centar Rijeka, 1991. u suautorstvu s Milanom Mogušem.

²⁰ *Statut koprškega komuna iz leta 1423 z dodatki do leta 1668 – Sstatuto del comune di Capodistria del 1423 con le aggiunte fino al 1668*, Kopar – Rovinj: Pokrajinski arhiv – Centro di ricerche storiche, 1992.

²¹ *Grobnički urbani*, Rijeka: Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine, [1995.].

²² *Lo statuto di Arbe*, Rovinj: Centro di ricerche storiche, 2001.; *Statut rapske komune iz 14. stoljeća*, Rab – Rijeka: Grad Rab – "Adamić", 2004. u koautorstvu s Petrom Strčićem.

²³ *Srednjovjekovni statuti i opći akti na Koarneru – Knjiga prva, Mošćenički zakoni i statuti*, Rijeka: "Adamić" – Pravni fakultet, 2006.

i statuta,²⁴ baljanskog statuta²⁵ te grobničkih, bakarskih, hreljinskih, grižanskih, bibrirskih i vinodolskih zakona i statuta.²⁶

Druga "serija" Margetićevih knjiga započinje 1990. god. djelom posvećenom kraju iz kojeg je ponikao, a riječ je o knjizi *Rijeka, Vinodol, Istra: studije*.²⁷ Okrenuo se potom ključnim temama hrvatske srednjovjekovne povijesti te su redom počele izlaziti studije i monografije: *Iz ranije hrvatske povijesti: odabrane studije*,²⁸ *O Bašćanskoj ploči*,²⁹ *Hrvatska i Crkva u srednjem vijeku: pravno-povijesne i povijesne studije*,³⁰ *Dolazak Hrvata – Ankunft der Kroaten*,³¹ *Prikazi i diskusije*³² i *O etnogenezi Hrvata i Slavena*.³³ Prva je pak knjiga koju je objavio u inozemstvu pod naslovom *Historica et Adriatica: raccolta di saggi storico-giuridici e storici* pobudila (ne)očekivan interes ne samo talijanske, nego i šire europske znanstvene javnosti.³⁴ Iz svega se navedenoga može zaključiti da knjige akademika Margetića iz ove "serije" sadržajima pokrivaju sve hrvatske prostore i vrlo duga vremenska razdoblja. To ne bi bilo moguće bez njegove odgovorne znanstvene radoznalosti i odvažnosti da nakon uvida u izvorno gradivo ponudi nova tumačenja povijesnih podataka. Na mnoga takva rješenja vrsni znalci i njegovi suvremenici nisu imali odgovora. Na mnoga će se osvrutati tek znanstvenici koji će nadoći i na taj će način akademik Margetić korespondirati s budućim kolegama po struci.

Opus koji je akademik Margetić ostavio u periodičnim znanstvenim, stručnim i publicističkim izdanjima toliki je (preko 500 članaka) da ćemo spomenuti samo znanstvene časopise u kojima je objavljivao svoje tekstove, a koji nisu spomenuti u drugom ulomku ovog teksta. Riječ je dakle o ovim periodičnim publikacijama: *Zbornik historijskog zavoda JAZU* (poslije *Zbornik Odsjeka za povijest Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*), *Acta Centra za povijesna istraživanja u Rovinju*, *Jugoslavenški historijski časopis*, *Istra*, *Zgodovinski časopis*, *Sociologija sela*, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, *Studi veneziani*, *Problemi sjevernog Jadrana*, *Anali pravnog fakulteta u Beogradu*, *Revue des études byzantines*, *Arheološki radovi i rasprave*, *Annales de l'Institut français de Zagreb*, *Rad JAZU* (poslije *Rad HAZU*), *Senjski zbornik*, *Rivista di studi bi-*

²⁴ Isto, *Knjiga druga, Veprinac, Kastav, Trsat*, Rijeka: "Adamić" – Pravni fakultet, 2006.

²⁵ *Statut grada Bala*, Rijeka: "Adamić", 2007.

²⁶ *Srednjovjekovni statuti i opći akti na Kvarneru – Knjiga treća, Grobnik, Bakar, Hreljin, Grižane, Bribir, Vinodol*, Rijeka: "Adamić" – Pravni fakultet, 2007.

²⁷ Rijeka: Izdavački centar Rijeka, 1990. Toj se temi iznova vratio knjigom *Istra i Kvarner: izbor studija*, Rijeka: Pravni fakultet, 1996.

²⁸ Split: Književni krug 1997.

²⁹ Krk: Povijesno društvo otoka Krka, 1997. Toj se znamenitoj ploči opet posvetio monografijom *Bašćanska ploča*, Rijeka: Vitagraf, 2000.

³⁰ Rijeka: Pravni fakultet, 2000.

³¹ Split: Književni krug, 2001.

³² Isto, 2002.

³³ Isto, 2007.

³⁴ Trst: Università popolare, 1983.

zantini e slavi, Croatica Christiana periodica, Fluminensia, Archivio giuridico "Filippo Serafini", Arheološki vestnik, Zbornik Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, Acta Histriae, Riječki teološki časopis, Vjesnik istarskog arhiva, Annales, Histrica antiqua, Croatian Critical Law Review, Fontes, Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci, Atti dell'Istituto Veneto di Scienze itd. No to nije sve. Postoje rukopisi koji su u fazi pripreme za tisak, kao i oni koji još čekaju objavljivanje. Kroz tekstove se u navedenim časopisima dokazao kao izvanserijski znanstvenik i poznavatelj nacionalne i svjetske srednovjekovne novovjekovne pravne, društvene, vjerske, kulturne i političke povijesti. Kroz te se tekstove prepoznaje i njegovo poznavanje tajni diplomatike, kronologije, paleografije, genealogije, sfragistike i ostalih pomoćnih povijesnih znanosti. Kroz te se tekstove, kao i kroz sav njegov knjižni opus, jasno vidi ona fina ljubav akademika Luje Margetića prema prošlosti naroda i narodu samomu kojem je pripadao. On je domoljublje pokazivao svojim djelima, a ako su djela mjerilo te ljubavi, moramo se upitati gdje joj je u Margetića bio kraj.

Akademik Lujo Margetić umro je 17. svibnja 2010. u gradu svojega životnog ispunjenja – Rijeci. Njegovom je smrću hrvatska i europska historiografija izgubila znanstvenika silne energije. Njegovom su smrću riječke ustanove koje se brinu o napaštenoj djeci i djeci s posebnim potrebama izgubile svojega dobročinitelja...

Ivan Jurković